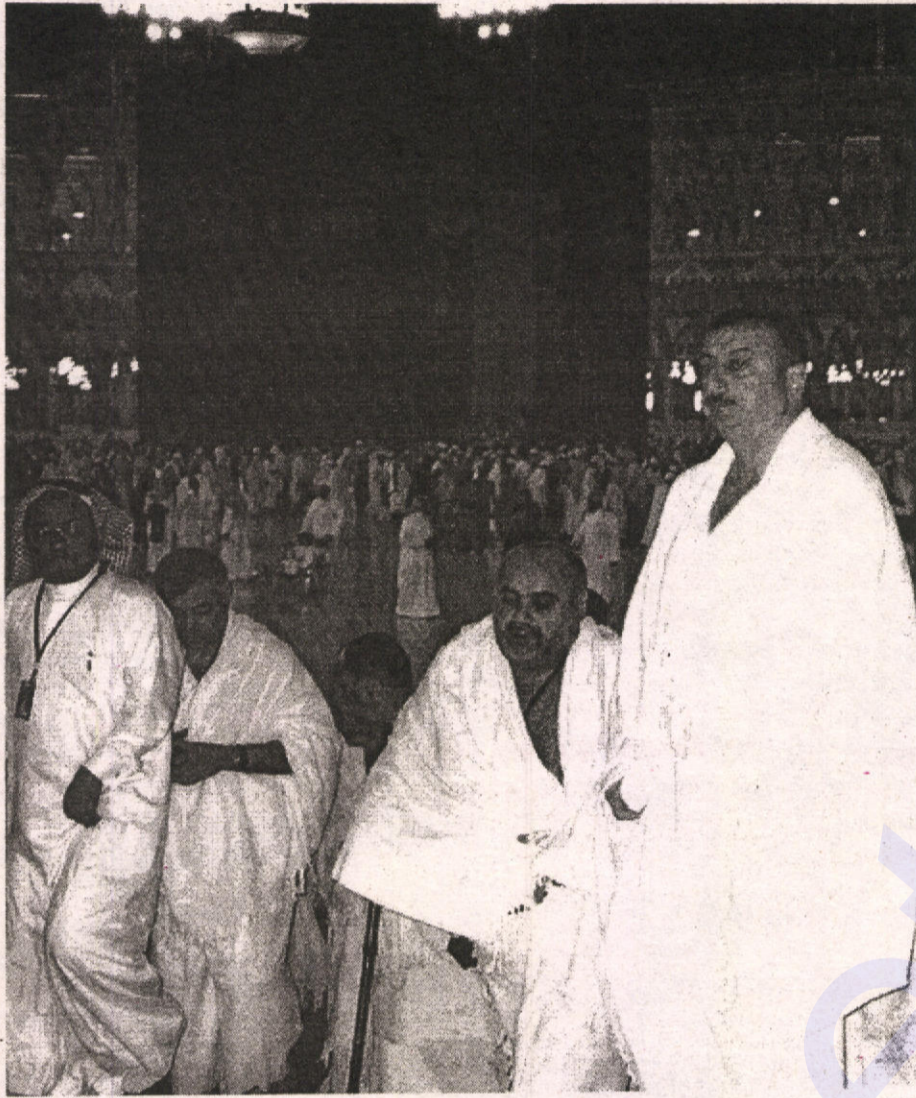

DIPLOMAT

№ 11(024) 1-15 Dekabr, Kanûna Pêş 2005

İctimai-siyasi qəzet
Rojnama civakî û siyasi

Qiyməti
Hêjaye 1000 manat

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ CƏNAB İLHAM ƏLİYEV MÜQƏDDƏS MƏKKƏ ZİYARƏTİNDƏ

Hüseyn
Kürdoğlu

Zamanımın üzü qara,
Bir günümağ, yüzü qara.
Yolum qalxır üzü qara,
Mən necə yaşayım səni?!

Başımdan qara yel əsir,
Ac qurdlar yolumu kesir.
Elim-obam əsir-yesir,
Mən necə yaşayım səni?!

Sənət eşqim gedir zaya.
Çiynim üstə dərdim qaya
Gözəllərdə salmır saya,
Mən necə yaşayım səni?!

Nəğmələrim gözüyaşlı,
Dünya mənimlə savaşlı.
Kürdoğluyam başıdaşlı,
Mən necə yaşayım səni?!

Əzəl yurdu talan ömür,
Həm gerçək, həm yalan ömür.
Bircə mənzil qalan ömür,
Mən necə yaşayım səni?!

Sinəmdə Laçın yarası,
Altmışla yetmiş arası.
Yetişmir arzum qorası.
Mən necə yaşayım səni?!

Barzanî û Talebanî îro civiyan

SELAHEDDİN, -Serokomarê Îraqê Nêlal Talebanî spêdeya îro giha Selaheddînê û serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî pêşwazî lê kir. Paşî civîneka hevbeş hat kirin, tê de Mesûd Barzanî û Celal Talebanî û Ednan Miftî beşdar bûn. Di civîne de behsê prosesa siyasî ya niho li Kurdistanê û Îraqê û deverê hat kirin.

Herdu serok piştî civîne di konferanseka rojnamevanî ya hevbeş de beşdar bûn. Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî ji rojnamevanan re diyar kir ko civîn derfetek bû bo ko ew xwe li ser hîlbijartinan konsentire bikin ji ber ko çend roj bo hindê mane û ew dê piştî hîlbijartinan xwe bi cidî bidin ber yekgirtina herdu îdareyan.

Mesûd Barzanî di bersivê de li ser pirsê yekgirtina herdu îdareyan weha got:

- Herwekî me hertim gotî em bi cidî bi hindê ve mijûl in, lê ji ber ko hem ez û hem cenabê mam Celal ji li seferê bûn, em niha

nikarin herdu karan pev re bikin, ji ber ku em niha hemî bizavên xwe têxin ser hîlbijartinan. Me biryar daye em piştî hîngê hemî wextê xwe ji yekgirtina herdu îdareyan û çaksaziya karûbaran re terxan bikin.

Serokê Kurdistanê di bersiva pirsiyarekê de li ser peywendiya bi hikûmeta Tirkîyeyê re û çareseriyê pirsê kurdî weha got:

-Serdan di navbera herêma Kurdistanê û hikûmeta Tirkîyeyê de berdewam in. Niha meyleka nû û pozetîv ji aliyê Tirkîyeyê û hikûmeta wê ve heye. Her wekî em hest pê dikin Tirkîye pê xweş e ko ew çareseriyeka aştiyane ji pirsê kurdî re li Tirkîyeyê peyda bike. Me jî gotî ye eger meyleka ji vî rengî hebe, em amade ne her tiştê ji dest me bihêr bikin bo ku Tirkîye çareseriyeka aştiyane ji pirsê kurdî re li wî welatî bi cih bîne.

Serokomarê Îraqê Celal Talebanî jî di bersiva pirsiyaran de diyar kir ko gava herî girîng ya ko divêt niho xelkê Kurdistanê bavêjin ewe di hîlbijartinan de beşdar bibin. Wî di bersiva pirsiyarekê de li ser peywendiyên herdu partîyan, PDK-ê û YNK-ê got:

-Helwêstên me di hemî pirsên siyasî û navxweyî û herêmî û navneteweyî de wek hev in. Dîtinên me herdu alîyan li ser yekkirina herdu îdareyan mîna hev in. Divêt ew yek bigirin. Lê me di vê qonaxê de pêwîstî bi hindê heye ku em xwe li ser serxistina hîlbijartinan konsentire bikin.

BÜ XALQLARIN XOŞBƏXTLİYİ BİRLİKDƏDİR

Müsaibim İraq Federativ Respublikasının Kürdüstan bölgəsinin parlament üzvü və parlamentin hüquq şöbəsinin üdiri Şirvan Nasih Heydəridir.

Mən Şirvan Nasih, Kürdüstan parlamentində, KDP-nin tərkibindəyəm, on üç ildir ki, millət vəkiliyəm. 15 sentyabr 1992-ci ildən ilk parlament seçkiləri keçirildi, o gündən parlamentdə hüquq şöbəsinə rəhbərlik edirəm.

Səh. 5

ƏSRİN MÜQAVİLƏSİ

Sərvəti başına bəla bu ölkə,
Qazancı düşmüşdü
çox çəka-çəka
Bir vaxtlar vannı sovetlər aldı
Neftin gəlirindən quru
ad qaldı
İndisə müstəqil olub ölkəmiz
Quyruqdan yağlıdır,
hər bir tikəmiz

Yeraltı sərvəti, bağı, bağatı
Firavan olmalı ölkə həyatı

Səh. 5

On iki iqlimdən
doqquzu bizdə
Sitrus da yetişir öz ölkəmizdə
Pambığı, taxılı, üzümü, nan
Elin sərvətidir məhsulu bar

Şex Mehmûd Berzincî

RUPELEK JI DÎROKA KURDISTANÊ

Ji nav van bûyeran, rabûna Şex Mehmûdê Berzincî bi nav û beng e.

Li Kurdistanê başûr ev mirovê mîr û nêbez di ber xwe da û paşê bi navê Padişahê Kurdan hat nimandin. Di vê navberê de bû ku, li Kurdistanê başûr di warê çandi de hin kes ketibûn destên rewşenbîr û ronakbîrên kurd ku dest bi derxistina rojnameya "Bangî Heq" kiribûn û kovar û pirtûkên bi zimanê kurdî derdixistin. Heya pere jî bi kurdî hatibû çap kirin. Artêşeke nîzami hatibû saz kirin. Di vê demê de rabûn, ne tenê li başûr bûye, rabûn li temamiya Kurdistanê bû. Di

Anatolya û li gund û bajarên Kurdistanê geriya. Li wê derê hemneşînên armanca li ser kaviên osmaniyan ava kirina dewleteke nuhî tirk dicivand ser hev. Dema li nav kurdan geriya, çel û behsa wekhevî û yekîtiya kurd û tirkan dikir. Li cem serekên el û eşîrên kurdan soz û peymana komarek ji kurd û tirkan pêkhatî dida. Lewra kurd di bin destê osmaniyan de ji vî yekê bêpar bûn. Dema ku wî got "ez jî li hember osmaniyan barbar im û li hember dagirkerên îngilîz, fransîz û rûs im." Wê gavê kurd soz û peymana li ger hev şer kirinê dan wî. (9)

Ev dem, di jiyana serî

dabû rawestandî û ji ber hewî û kêferata dagirkeriya rûsan, wê demê şirmaqeke baş li rûsan ji dabû. Wekî ku di hête zanîn, rûs ji ser Kurdistanê rojhilat, ji ser navçeyên Helepçe, Penciwîn û Rewandîzê nêzîgê nivê tevayîya Kurdistanê dagir kiribûn. Wê demê bû ku rastî artêşa Şex Mehmûdê Berzincî hatibûn. Şex Mehmûd di çend qadan de zora artêşa rûsî biribû û paşê heya ku Şoreşa Çirîya yekem dest pê kir, rûs bi fermana Lenîn bi serteserî û ebedî ji herêm kişiyên çûn. Derbarê rewşa politikaya wê dema heya ber bûyerên Şoreşa Çirîya yekem û dawîya Şerê

hêsanî û ji dilî li pişt hevalê xwe yî kurd çikand. Ji xwe pişt re hevalbend, di sala 1923'an de li Lozanê, biryarên ji sala 1920'an yên li Sêvêrê hatibûn girtin, dîsa je ber çav derbas kirin û sinor û tixûbên Tirkîyê hat xêz kirin. Ev biryarên li Lozanê hat girtin, ji bo Tirkîyê ji bilî pejirandina serkeftina politikî tîştêkî dinê ne bû. Ev yek ji bo Kurdistanê jî pejirandina parçe kirina qada wî bû û hem ji bi sêweveke navneteweyî (internasyonal) pejirandin û teyid kirina vî parçe kirinê bû. Her çiqas nûnerêk ji delegasyona îngilîzan bi navê Lord Curzon bi serekê delegasyona tirkan bi İsmet re ket nav gotûbêjêkî jî, dîsa ev yek ne bû sedema asteng bûna ber biryarên Lozanê. Dema İsmet ji beşdarên konferansê re digot Kurd bi tirkan re ye. Ew cûdabûnê naxwazin! Wê gavê Lord Curzon ji İsmet re dibêje; Min milletekî ne dîtiye ku azadiyê nexwaze. Piştê vî konferansê, parçeyê herî mazinê Kurdistanê ma ji Tirkîya nûbîhevketî, parçeyeka mezinê di bû para Îranê. Du parçeyên dinê jî bûn parên erebên Iraqî û Sûrî.

Çiroka li hember hêzên dagirkerên biyanî şer kirin, bi vî awayî qediya. Kurd jî bi ciranên xwe ve beşdarê vî şerî bûbûn, lê belê ciranên kurdan sûd û istifadeya mazin ji encamê wergirtibûn.

Di sedsala XVIII an (1800) de, bi dest pê kirina şiyarbûnê neteweyiya gelemperî, dîroka nûjen a Kurdistanê jî, ji vî demê dest pê dike.

NIŞAN û SÎMBOLA BERGEHA ŞIYARBÛN û RABÛNA GELAN

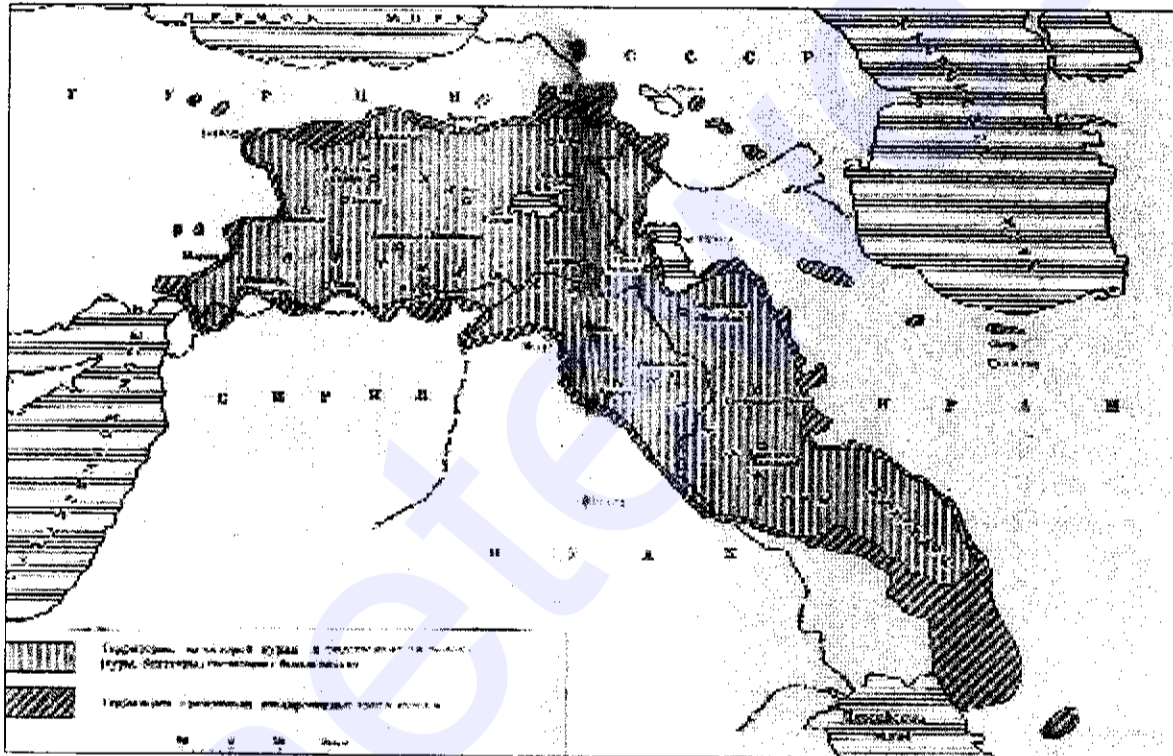
Di destpêka sed sala XIX (1900'i) da em dibînin, ku rêxistinîya neteweyî û demokratîkiya xurt xwe nişanî me dide. Berî kad û çel kirina funksiyona politikî, sosyal û çandîya van rêxistinokan, divê em piçekî kad û çela rewşa wê demê bikin.

ŞERÊ CÎHANÊ YÊ YEKEM

1914-1918

Demek kin berî Şerê Cîhanê yê yekemîn, ew nişan û sîmbola barbarî û dagirkerîye, saltanata osmanî, bûbû mîna xwarineke destneketî li ber lepên dewletên yekgirtî (entente-hevalbendî û hemhizriya politikî) Brîtanîya, Fransa û Rûsya. Ev dewletanan vî saltanata qurmiçî û jîhevdeketî dagir kirin û wê li nav xwe pareve kirin. Bi vî bûyerê welatê me yê ku berê di navbera osmanî û farisan de hatibû du par kirin (bi peymana Qesrî Şîrîn, sala 1639). Dîsa ji nûve di navbera van dewletên dagirker de hat parçe kirin. Ew saltanata bi nav û deng, ew nişan û sîmbola dagirkerîya Îslamiyê, ku zilm û barbarîya xwe li ser sê reşeparçeyên dinyayê gerandibû naha hatibû ji hev derxistin. Ji ber ku parçeya herî mezin a Kurdistanê, di bin destê osmaniyan de bû, ji lewre jî, ev bû sedema jî nû ve parbûna welatê Kurdistan.

Di vî hingama xerab û dijwar da, li hember van dagirkerên biyanî, destê herî bi hêz, ji ber kurdan rabû. Berî her tîştî gundî û malbendên welathezên kurd, bihintengiya xwe nişan dan û dest avêtin çek, ku wan dagirkeran ji welêt derfin.

bin destên van dagirkerên biyanî de neteweparêziya (nasyonalizm) kurd baş li xwe varqilî.

Dema rabûn û xwe bi rêxistin kirina kurdan tirk jî xwe li bin baskên serekê xwe yê "niv legal" Mustafa Kemal (serbazekî di artêşa osmaniyan de) bi rê dixistin û Mustafa Kemal dest bi gera xwe ya nav weiatên dagirkerî, welatê osmaniyan û welatê Kurdistan kiribû. Mustafa Kemal bi saya florta xwe ya bi îngilîzan, dikaribû bi hêsanî li nav wan êrdimên ku îngilîz girtibûn bindest, bigeriya. Lewra M. Kemal jî wê demê ve soz û peyman bi îngilîzan girêdabû. Ev yek ewqas xweşa osmaniyan ne diçû, lê? mewanê? wan ê îngilîz planên pêşeroja xwe çê dikirin.

Hem îngilîz û hem M. Kemal hewla lîstinên durû didan. Ji bo M. Kemal bigîhîhîta armanca xwe divpya ku, çend layangir û mustaq bicivandaya ser hev. Îngilîz keys û dest dan wî. M. Kemal li çend bajarên

hilanîna kurdan de demeke herî kesif bû. Heya sala 1984'an bi bûyera hilpişkîna 15' yê tebaxê ku bi vî bûyerê di dîroka neteweya kurdan de jiyana serhilanîna herî jîndar û kesif destpêkiriye û hîna jî berdewam e.

Herî dawî Mustafa Kemal, di kar û berê xwe yê xapandîna el û eşîrên kurd, bi ser ket û kurd bi tirkan re, ketin ber pêsîrên wan dagirkerên biyanî. Kurd ne tenê li Kurdistanê heya li Anatolyaya rojava, li Trakya û li ser hemû qada osmaniyan jî şerê dagirkeran kirin.

Piştî şerê cîhanî yê yekemîn, ku peymana Lozanê hat girêdan û osmanî hilişîn bûn kavi, dagirkerên biyanî ji herêm kişiyên çûn. Rûs bi serkeftina Şoreşa Çirîya yekem (oktober), ji qada dagirkeriyê vegeriyan. Lê berê jî ber kêferata wan a dagirkeriyê li Kurdistan, tam û çêja şirmaga destê kurdan girtibûn. Şex Mehmûdê Berzincî, bi berxwedaneke navdar îngilîzên pozbilind

Cîhanî yê yekemîn, em bi kurtî dikarin behsa van bûyerên jorîn bikin. Wekî ku di hête zanîn, encamên van bûyeran; Li dinyayê yekemîn car avabûna Welateke Sosyalîst bû û wekî dinê jî, ew welatên dagirker û împeryalist, heya krîz (şehtîn) û şerêka dinê, li ser dûvên xwe rûniştin. Li rohilata navîn, dewleteke tirkî nuh ava bû. Bi van yekan ve girêdayî jî çend welatên ereban ji bin destên gurê pîr osmaniyan derketin.

Çi bi welatê Kurdistan, niştimanê kurdan hatibû

Bersiva bi radeyî û serpişkî ya vî yekê mirov dikare di encama şerê cîhanî yê yekemîn de bibîne. Lê belê bersiva herî rastî bîngêhîn mirov dikare di ew sûc û tawana ku dewlet û doliwgeriya nûhilatî û bêbexta tirk ket nav, li wê derê bibîne

Bi kurtî mirov dikare weha bibêje; Mustafa Kemal bi xwarîna soza xwe? ya ku derbarê maf û heqê neteweyî ku dabû kurdan, xencera xwe bi

DÎMENEKE KURT JI DÎROKA SERÎ HILANÎNA KURDAN û JI BO MAFÊN NETEWÊYÎ û DEMOKRATÎ KÊFERAT û ŞERÊN GELÊ KURD. DI ÇEND KOMIK û RÊXISTINOKAN DE.

Dema ku mirov çavek li dîroka serhilanîna Gelê Kurd bide, wê demê mirov baş dibîne ku ne tenê ew dema şerê cîhanî ye ku kurd xwastine serî hilînin. Ne tenê ew dema ku kurd di warê daxwazî û arezûya serxwebûn û azadiyê de aktiv bûya.

Kurd, di hemû dema dîroka neteweyan de ceribandina bi şeweyeke giştî û bîngêhî û vebirî bi dest xistina serxwebûna xwe kiriye. Wekî ku me berê gotî bû, bi dest pê kirina şiyarbûnê neteweyiya gelemperî, dîroka nûjen a kurdan jî dest pê dike.

BÜ XALQLARIN XOŞBƏXTLİYİ BİRLİKDƏDİR

Müsaibim İraq Federativ Respublikasının Kürdüstan bölgəsinin parlament üzvü və parlamentin hüquq şöbəsinin üdri Şirvan Nasih Heydəridir.

-Şirvan bəy, istərdik ki, oxuculara məlumat verəsiniz, Şirvan Nasih Heydəri kimdir və Kürdüstan parlamentində hansı vəzifəni tutur?

-Mən Şirvan Nasih, Kürdüstan parlamentində, KDP-nin tərkibindəyəm, on üç ildir ki, millət vəkiliyəm. 15 sentyabr 1992-ci ildən ilk parlament seçkiləri keçirildi, o gündən parlamentdə hüquq şöbəsinə rəhbərlik edirəm.

-Şirvan bəy, söylədiyiniz kimi parlament on üç ildən artıqdır ki, yaranıb və bir parlament iki hakimiyyətli bir sistem yaratmışınız. Nəyə görə iki idarə sistemi yarandı və nə vaxt bir hökumət qurumu üzərində çalışacaqsınız?

-Bəli, çox düzgün buyurursunuz, iki idarənin yaranmasına bir çox səbəb var. Biz çalışdıq ki, 2002-ci ildə hökumətləri birləşdirək, bu istiqamətdə iş gedir, çalışırıq ki, parlamentin ikinci iclasında bu məsələni həll edək ki, iki idarəçilik birləşsin və bütün nazirliklər Kürdüstanın paytaxtı Həvlərə, gətirilsin.

-Biz televiziya kanallarından hər iki idarənin bir-birilə anlaşılmayan amillərini görürük, səbəb nədir, nəyə görə indiyə qədər birlik əldə olunmayıb?

-Mənim fikrimcə iki rəy hər iki aparıcı partiyalar arasında yaranıb, bu da təbii. İndi əsas məsələ Kürdüstan bölgəsinin rəhbərinin dörd il müddətinə seçilməsi, İraq parlament sistemi kimi olmasıdır, yoxsa Kürdüstan parlamenti yeni bir hökumət qanunnaməsi yaratmalıdır. Yəni Kürdüstan hökumətinin qanunnaməsinə əsasən indi biz bu işin həlli üçün çalışırıq.

-Siz YNK-nin hansı şərti ilə razılaşırsınız, hər iki aparıcı partiyanın uzlaşa bilmədiyi nöqtə nədir?

-Birinci şərt odur ki, bölgə rəhbərini parlament təyin etsin, yaxud xalq onu seçsin. PDK-nin təklifi

budur ki, ölkə prezidentinin birinci seçimini parlament təyin etsin, ikinci seçimdə xalq seçsin. YNK-e isə İraq Federativ Respublikasının seçim sistemində uyğun olmasını istəyir. Mənə elə gəlir ki, belə məsələlər artıq öz həllini tapmaqdadır. Əsas məsələ ərazi məsələsidir ki, indiyə qədər öz həllini tapmalı idi.

-Aydındır ki, bu məsələ çox gecikib, xalq çaş-baş qalıbdır, bilmir kimə inansın, kimə etibar etsin. Mənə elə gəlir ki, mütləq bu məsələ tezliklə öz həllini tapmalıdır. Sizdə millət vəkiliyini xalq seçir, yoxsa nökmət təyin edir?

-Siz bilirsiniz, Kürdüstan bölgəsinin parlament sistemi çox partiyalıdır. Ona görə də, hər bir partiyanın üzvlərinin sayına görə millət vəkiliyi təyin edilir və seçilir. Bəzi partiyalar əvvəlki seçkilərdən imtina etdilər, ona görə də parlamentdə özlərinə yer tuta bilmədilər. Birinci seçimdə iştirak etməyən partiyalar ikinci seçimlərdə iştirak etdilər və yer qazandılar.

-Şirvan bəy, Kürdüstan rəhbərliyi burada yaşayan azsaylı xalqlara hansı haqları və imtiyazları vermişdir?

-Tahir bəy, 1992-ci il seçilməsinə türkmanlar qatılmadılar. O zaman Ərbildə türkmanların yalnız bir partiyası var idi və seçimin qanunlarına əsasən yəzdə yeddi faiz səs toplamayan partiyalar seçkilərə qatıla bilmədilər. Lazımi səs əldə edə bilmədiklərinə görə türkman partiyalar parlament seçkilərində iştirak edə bilmədilər. Lakin hökumət dairələrində bir nazir və bir sıra rəhbər vəzifələrdə çalışanlar var.

Ancaq türkmanlar bu seçkilərə qatıldılar, özünü də palament iclaslarında iştirak edirdiniz, dörd türkman millət vəkili seçilib. Əgər türkman müxalifəti birləşsəydi azından on-onbeş millət vəkili seçilə bilərdi. Mənə elə gəlir ki növbəti seçkilərdə müxalifətlə birlik baş tutacaq. Azsaylı xalqlara verilən imtiyazlara gəldikdə, Kürdüstanda yaşayan bütün xalqlar kimi türkman xalqına da geniş imtiyazlar verilmişdir. Belə ki, Kürdüstanda yaşayan türkmanların iyirmidən artıq mədəniyyət mərkəzi, onlarla siyasi partiyaları, yüzdən artıq orta məktəbləri, altı radio və beş televiziya kanalı fəaliyyət göstərir. Qonşu Türkiyə,

İran və Suriya dövlətləri orada yaşayan xalqların varlığını inkar edir, heç bir siyasi və mədəni imtiyazlar vermirlər. Belə olmaz, hər bir xalq-millət öz insani haqqına sahib olmalıdır, XXI əsrdə yaşayırıq, bunu unutmamaq lazımdır!

Siz bilirsiniz, faşist Səddam İraqda yaşayan xalqların başına nə faciələr açıb. Faşist hakimiyyətdə olan zaman, şiə tərifiyəndən olan müsəlmanları Kərbəlaya qoymadı və minlərlə şiə tərifiyəndən mənsub olan müsəlmanları kütləvi surətdə qətl etdirdi. Eləcə də İraqda yaşayan kürd, türkman, asuri, kıldani xalqlarının başına açdıqları faciələrin yaraları hələ də sağalmayıb. Neçəki bu nəsillər keçmişin acı faciəli xatirələri nəsildən - nəsələ danışılacaq, söyləniləcək və gələcək nəsillərə beyninə həkk olunacaqdır. Ona görə də uzun illər işğalçı imperialist güclər tərəfindən dörd yere parçalanan Kürdüstan və kürd xalqı işğalçılar tərəfindən o qədər zülm-zorakılığa məruz qalmışdır ki, bu gün Kürdüstanda yaşayan xalqlara qarşı elə böyük qayğıyla, hörmətlə, qardaşyana münasibət göstərilir ki, heç kəs narazı qalmasın, çünki biz çox faciələr yaşamışıq razı olmağıq ki, qardaşlarımız da biz yaşadığımız faciələri yaşasın və heç vaxt yol vermərik ki, Kürdüstanda yaşayan xalqlara qarşı ədalətsizlik olsun!

-Şirvan bəy, sizin əsliniz həradandır və Səddam zamanında kürd və türkman xalqları arasında ixtilaf, münaqişə, qarşıdurma olmamışdır?

-Tahir bəy, mən əslən Ərbil şəhərindənəm. Onu da sizə bildirmək istəyirəm ki, türkman və kürd xalqları arasında hər zaman dostluq, qardaşlıq münasibəti olmuş və çətin günlərdə bu iki xalq birinə arxa olmuşdur. Lakin faşist sisteminin yıxılmasından sonra, bəzi imperialist güclər burda yaşayan xalqlar arasında münaqişə yaratmağa çalışdılar və bəzi yerlərdə münaqişə sala bildilər də, sonda burda yaşayan xalqlar başa düşdülər ki, bunların taleyi birbirinə bağlıdır və bu xalqların xoşbəxtliyi birlikdədir!

Kürdüstanda olan quruluş, sistem bütün yaxın şərqlə örnək olacaqdır, buna mən öz varlığımı kimi inanıram.

**Müsaibəni apardı:
Tahir Süleyman**

Məsûd Barzanî kürdên feylî bî ber kurdbûna wê dî xizîra

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî (ro li Hewlêrê li otêla Xanzadê di konferansêka taybet de digel kürdên feylî yên li Kurdistanê, İraqê û derveyî welatî civiya û di axaftina xwe ya destpêkê de got kürdên feylî berî hertîştî kurd in û ji ber kurdbûna wan û mezhebê wan ducarê zorî û neheqî li wan bûye. Mesûd Barzanî got hikûmet û hêzên siyasi yên Kurdistanê heta niha nikarinê bi awayekê baş alikariya kürdên feylî bikin ji ber ew li derveyî taqeta wan bû lê belê ji niha û pê ve îmkânên Kurdistanê pirtir in û ew dê alikariya kürdên feylî bikin.

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî got kürdên feylî her di dema şoreşa îlonê de gelekê alikariya tevgera kurdi kirine û nemaze kürdên feylî yên halxweş yên li Bexdayê bi hemî îmkânên xwe yên madî piştgiriya şoreşa îlonê kirin.

Mesûd Barzanî got rejîma İraqê nedixwest rola kurdan li Bexdayê hebe û ji ber hindê destpê kir û kürdên feylî ji Bexdayê derxist.

Hemû gele Kurdistanê tûşî zordariyê bû lê hun du caran tûşî zordariyê bûn. Carekê ji ber neteweya wê ko hun kurdin û carekê ji ber mezhebê wê. Ji sala 1972-yê ve rejîmê destpêkir ko kürdên feylî derxe lê belê şepûkên mezîni di salên 80-yê de destpêkir û bi deh hezaran kürdên feylî hatin derxistin, qazanc û sermayeyê wan hat talan kirin û bi hezaranan lawên feylî biser û şûn bûn û he ji er nizanin ko ew li kîjan gorên glîr de hatine binax kirin.

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî got desthilata Kurdistanê dê lîbixabîte zerera ko rejîmên berê li kürdên feylî kirî bêt talaftî kirin û ew kesên zerermend tezmînatê ji hikûmeta İraqê werdîgîrin. Mesûd Barzanî got ew dê alikariya kürdên feylî bikin da mişextiyên wan yên li İranê ji bikarin vegerin.

Piraniya kürdên feylî li Bexdayê û deverên li derveyî tixûbê Kurdistanê dijîn û mezhebê wan ji şîe ye. Di fûlbijartinên giştî yên maha yekê ya isal de kürdên feylî dengê xwe dan şîeyan û ew bû derseka baş ji bo kürdên Kurdistanê. Ji ber hindê ji serokê Kurdistanê û desthilata Kurdistanê niha lîdixebîtin. Kürdên feylî qane bikin da ew berî mezhebê xwe li neteweya xwe xwedî derKevin û dengê xwe bidin listeya Hevpeymaniya Kurdistanê.

TƏBRİK

Aydın və Nataliya, sizi toyunuz münasibəti ilə təbrik edir, sizə xoşbəxtlik arzulayırıq: "Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti

Bona ku serederiyê ji erdnîgarîya wê para Asiyayê ya ku emê ser bisekinin derxi gotî du niqtkên rikinî ji bir-meki; Ararat û girava Iskenderûnê (Alêksandrê). Ji Araratê berbi başûr di aqareke ji hezar vêstan zêdetir xilx-lên çiyên pey hev rêz dibin. Destpêkêda ewana ji bakûr berbi başûr raste rast dirêj dibin, lê paşê berbi başûr rojhilat şax vedidin, pareveyî ser çend silsilan dibin û berbi girava Iranê diçin. Para wane yekemînda du bilîncî, li ku du golên şor yê nav û deng- Gola Wanê û Gola Ūrmîyê cî girtine tene cudakirin. Evan çiyana xurî awa tene navkirin-çiyayên tuxîbê Tirkîyê û Iranê.

Para duyemîn tenê bi şaxê xwe yê rojavava nêzikî tuxîbê Tirkîyê û Iranê dibe. Evan girr û çiyayên bilind, yê ku di navbera bilîncîya Iranê û deşta Mêsopotamiyayê cî girtine bi bivêja kevn-Zagros tene navkirin (kivşe ev nava ji tura yûnaniye û gelên Rojhilatêra ne nase).

Ji Araratê berbi rojava çiyayê Aglî dirêj dibe, yê ku Zakafkaziya me ji bilîncîya Ermenîstanê cuda dike, peyra dîsa diçe digihîje dumayîka wê bilîncîyê.

Naha dema derbazî aliyê girava Iskenderûnê bibî, ji wê derê êpêcekê berbi bakûr aqara Antîtavrê çiyayên Toros-T.R.) destpêdike, ya ku di navberîya çemên hewza behra Reş û Mêsopotamiyayê cî girtîye. Berê Antîtavrê bi giştî berbi bakûr rojhilata û ew bi sê şaxên xweva (Tavra Bakur, Tavra Navîn û Başur (Ermenîstanê) berbi aliyê Karsê, Makûyê û Araratê) dilezîne.

avkaniyên ku şaxên çemê Firatê destpêkê jê digrin di gelî û newalên van çiyandanin. Ev şaxên Firatê ji du çeman pêk tên: yek çemê Mûradêye, ku hema ji bintara Araratê ji deşta Eleşkêrtê, ya duyemîn çemê Avarêşê (Karasû), yanî jî ?Fûrate?3), yê ku ji bintara Erzîrûmê dest pêdike.

Ji navberîya van herdu çeman ji bilîncîya Bîngolê çemê Erez, yê ku berovajiyê wan herdu çeman berbi bakûr dikişê destpê dibe.

emê Mûradê û Firat sêrîda berbi başûr rojava dikişin, hela cîkî ji Mûrad hama lê-lêye bigihîje Diclê. Lê Mûradêra li hev nayê wekî ew wê astenga tenike li pêşîya xwe biherikîne û bigihîje Diclê û li nêzikî Xarpûtê çarnûsa wî tê eşkere kirin. Li vir ew tevî çemê Avarêşê dibe, wekî ew herdu bi yekî çemê Asîya Pêşîn, yê herî mezin Firatê (2.670 vêrst) çê kin, yê ku bi hêzeke mezin berbi başûr rojava dikişê û dixwaze bigihîje behra Navîn, lê li vir çiyayên Tavrê pêşîya Firat digrin û dema ew çav sîya çiyên dikeve vedigere berbi rojhilat-berbi girava Iranê.

Xibîla çiyên ya duyemîn, ya ku ji

başûr rojhilata Iskenderûnê dest pê dike bi rastî dûmayîna çiyayên Sûrîyayêne bakûrin. Ew çawa Tavr (Toros-T.R.) tene navkirin û raste-rast berbi rojhilat dirêj dibin. Nêzikî Gola Wanê şaxekî van çiyên berbi bakûr rêz dibin, şaxê din Gola Wanê ji başûr û rojhilat hemêz dike û digihîje tuxîbê Iranê heta Kotûrê.1

Ev çiyayê dawîyê du şaxên nû berdide û ewana ji mina lepên mezin hewza jorîn ya çemê Diclê, ku berbi başûr rojhilat dikişê hemêz dikin. Heta ku ji çiyên bigihîje rastê çemê Diclê ji çemê Firatê hindiktir aqar dikişê, lê navê xwe yê kevnare rast dide şirovekirin; ew mina tîra ji çiyayên ku avê didine wî berjêr dibe.2) Li berê Diclê yê çepê çiyayê Cûdî tê kivşe. Anegorî rojhilatîyan lengerîya Nûh pêxember li vir asê bûye. Lê daha jorê çiyayên Cûlamêrgêne bilindtirînin yê kuser şaxê Diclê Zaba Mezinin 3) û bilîncîya bendavên cuda-cuda yê van çiyên digihîje 14000 futan.4)

Ger aqara jora çemê Firatê û der dorê Gola Wanê tene xanê cawa aqara cîwarbûyîna kurdan ya dema dirokêye êpêcekî kevn, lê tê kivşe çiyayên Tavra başûr û welatê çiyayî yê der-dora çemê Diclê (Botan, Xabûr û Zaba Mezin) bûne cî-warên kurdane bingehîn yê dema dirokê. Bi gilîkî, di destpêka dirokêda wetenê kurdan gotî hela dîsa ji berbi rojhilat û başûr, usa jî li van hersê pêlengehan bigerin, yê ku dewrêra girêdayî anegorî sê navberîyên cîwarbûyîna kurdanin: bilîncîya Ermenîstanê, xût Kurdistanê Tirkîyê û çiyayên Iranê yê rojava.

Awa, dema naha kurd ser zolaxekî fire nêzikî tuxîbê Iran û Tirkîyê ji bajarokê Mendelî 5) heta Araratê, li bakûr jî tene dikevîna nava aqara Zakafkaziya me. Li bilîncîya Ermenîstanê ewana tevî ermenîyan dijin lê li Tirkîyê paralêla Erzîrûmê tuxîbê wanî bakûre. Li başûr kurd heta rasta Mêsopotamiyayê cîwar bûne.

Li rojhilat tuxîbê wan Firat (daha rast Avarêş) tê hesibandîn. Lê kurd di kûraya Asîya Biçûkda jî hene, ewana ne ku tenê eyaleta Sivasêye başûr rojhilatêda cî girtine, lê usa jî bi grupên cuda-cuda nêzikî Konîyayê û Kilîkiyayê tene kivşe û bi vî awayî cîwarbûyîna wan diçe digihîje heta behra Navîn. Bi gilîkî, em dikarin bêjin kurd û çiya bi hevra girêdayîne. Li wan deran kêderê dest dest pê dibin kurd cîyên xwe didine ereban, tirkan, le der dorê Gola Wanê-ermenîyan.

Li parên administratîve heyîda kurd awa cî digirin:

Li Rûsîyayê li hinek cîyên gûbêrnîya (eyaleta) Êrîvanê ku nêzikî Araratêye, hinek cîyên eyaletên Erdehan û Kaqızmanê, yê vilayeta Karsê, xeni vî jî ewana li qezayên

Zengezûr û Cevanşîrê yê gûbêrnîya Êlîzavêtpolê6) dijin. Evan kurdên dawîyê me navê wan kişand bi awakî ecêbmayîne dema jimara binelîyan çawa komeke cuda nehatine cudakirin. (L) jimara kurdên Êrîvanê û Karsê sala 1910 gêhestîye 125.000 mirovî, ji wana 25000 êzîdî bûne.

Li Iranê kurd bi tomerî li eyaletên mezin Kermanşah û Kurdistanê (bi navekî din Senne), hêla Garrûsê u pareke Azerbaycanêda dijin:

1) bi tomerî eyaleta Soûçbûlaxê ji gola Ūrmîyê berbi başûr û ji çemê Tatavê berbi rojava û

2) bê navberî zolaxa ji 20 - 40 vêrsti ji tuxîbê Tirkîyê berbi rojava Ūrmîyê, Salmas, Xoy û Makûyê.1) Kurdên Iranê yê berbi başûr rûniştevanên van deraye bingehîn û dibe kurdên ku li aliyê rojava ya welatê Midîya hênda dijin rasterast yek ji dûmahîyên Midîyayêne.

Bi zimanê xweva, hinekî jî bi ola xweva (şî û eli-allahi) ev para kurdan ji hemberekîyên xwe-- ji kurdên din, yê ku jimareke mezinin, tene cudakirin, le ewana netewa xwe çawa kurd dihesibînin.

Çi ku derbarê bakûrê Iranêdaye, minak, hela hê destpêka era meda Salmas2) dikete nava wî welatê ser tuxîbî serbixwe yê ku ermenîyan çawa Kortçêya navdikirin (yani Kurdistan). Berovajî, kurd ji gola Ūrmîyê berbi başûr demekî êpêcekî dereng awa dûr çûne. Nêzikî Soûçbûlaxê heta naha jî ne ewqasî jî hindik navên cî-waraye bi tirkî hene,3) xênî vê jî salnamên kurdî rasterast wê yekê bir tînin wekî bereka mûkrîyan (bereka mûkrîyan pizmamê bereka Sulêymanîyê babananin) dema mîrtîya Karakoyûnlû û Axkoyûnlû yanî ku, nêzikî s.s.XV li van deran cîwar bûne. Cîguherandina kurdan ji rojava berbi rojhilat paşdemîyê cend caran pêk hatiye û cî-cîna dellekî eşkere tê kivşe, wekî tebeqeke kurdên ciguhestî yê berê peçandîye.

Xênî wan nehîyên ku xurî kurd lê dijin li Iranê hinek cîyên usa hene-- minak, li Xorasanê (Şadîlî), li bakûrê Kezvinê (Emberlî) û nêzikî Şîrazê (nêzikî Kalin -Abdû) û cîne din-- li wir jî kurd yê ku Nadîr şah (1736-1747) nefî kiribûn dijin.

Li Tirkîyê axa kurdan ya bingehîn li Mosûlêye û li aliyê vê aqarêyî çiyanda kurd bi awakî kompakt dijin. Di vilayeta Wan û Bîtîsê der-dorê Gola Wanê weke 8000 vêstan4) ermenî para zêde pêk tînin 60-70%.

Lê, li sinceqa Hekkarîyê, ya ku digihîje tuxîbê Iranê, usa jî li aqara çiyayî ya van herdu vilayetên jorgotî (Van û Bîtîs) jimara kurdan para daha zêde pêk tîne.

Li başûrê Hekkarîyê (Cûlemêrgê) bi komên ne gellekî six eşîreta nêstorîan weke 90% pêk tînin û bona wê jî cîyê pêşdatir digrin. Li vilayetên

Dîyarbekîr û Xarpûtê kurd ji gelên din zêdetirin. Li Dîyarbekîrê ser şaxê Diclê li eyaleta Botanê4) bajarokê Cizîrê heye, kîjan tê hesibandîn çawa dergûşa netewê kurd û li vir hejên kurdaye navdar pêşda hatine.

Gotî bê nivîsar, wekî di nava rûniştevanên Dêrsimê, yê ku di navberîya herdu şaxên Firatê cîwar bûne, kurd 8 caran ji gelên din zêdetirin (Linc). Lê evan kurdana bi zaravê zazakî1) diaxifin û dînekî bi taybetî dihewînin, ji ber vê yekê jî têndênsîyake awa pêşda tê, wekî ewana ji kurdên mayînan cudandin.

Ez bi xwe ser wê nêtême, wekî ev yeka ne raste, ji ber ku ew kurdana hemû bi zaravê kurdan yê tomerî jî diaxifin, deba wana mina deba kurdên mayîne, dîne wan hinek gelên din jî dihebinin.

Li vilayeta Helebê kurd cîyên xwe didine ereban, lê elametîyên here dawîyê (konsûl Simmêrman) ewin ku, jimara wana li vê derê weke 125.000 mirovîye, û weke 1000 gundanda dijin. Li vilayeta Sivasê jimara kurdan hindike, (konsûl Savinov) jimara wan 30 hezare (qezên: Kengal, Koçhisar, Zara, Dîvrîg).

Li rojhilata vilayeta Erzîrûmê jimara kurdan ji ya gelên din êpêcekî zêdetire.2) Beşeke kurdaye cuda li Sûrîyê di taxekî bajarê Damaskê (Şamê) dijin (Hartmann). Li Baxdadê kurd weke 5000 mirovanin. (Anastas Marie) Bi tomerî di aqara Baxdadê kurd tevî ereban bûne, lê di berekên cuda-cuda (Zengene, Delo) ewana zêdetir li der-dorê rêya ku berbi Iranê diçe cîwar bûne (konsûlê sereke Orlov).

Jimara kurdên Tirkîyê weke 1.700.000 (Avêryanov) dihesibînin. Ger hildinê ber çavan wekî li Iranê jimara wana weke millîonekîye wê demê bi tomerî jimara kurdan (kurdên Rûsîyayêva tevayî) 2,5-3 millîone.

Heta dema naha nexşeya cîwarbûyîna kurdan ya êtnografî nexşeya polk. Karsêve, ya ku heta naha li jêderên welatên Rojavada hê nehatîye naskirin. 3) Ji rûyê sedemê tîxnîkî nûva weşandina vê nexşeyê ne mumkune.

Lê bona nişandayîna aqara cîwarbûyîna kurdan li Tirkîyê emê evê sxême bidin, ya ku ji aliyê endamê parlamênta Ingîlterê Mark Seyks4), pisporê herî baş yê ser êtnografîya kurdan ya praktîkî, hatiye amadekirin. Eva sxêma me xût bona vê xebatê hildaye, ji ber ku li wir pirs ji Tirkîyê diçe. Pareke qinyatên statistîk, yê ku dikarin bigihîjine destê me-- yê ku derheqa jimara ermenîyan, kurdan û yê dinin-- di weşanên fermî, yê wezîrîya karên der li ? Rêform li Ermenîstanê? da (1915) bi awakî kêma hatiye komkirin.

Xəbis

Demişən bir şeir yazmışan hələ
On bir kitabımı görmür gözlerin.
Hər kəlməsi dağlardakı şələlə,
Paxıllıq timsalı oldu sözlərin.

Sən zirvə saydığın həmin o şeir,
Çap olan şeirlərin ən zəifidir.
Nədən ürəyini paxıllıq yeyir,
Bu adət yazanın ciddi səhvidir.

Nəriman ƏYYUB

Mən şeir yazıram, yazmıram nağıl,
Yalan sevməmişəm gənlik yaşından.
Doğrudur, böyükdür ağıldan ağıl,
Şairlik çıxmamış heç vaxt başımdan.

İnsan var, nağıla həvəs göstərir,
Seçdiyin dəyərlə nağıl olarsa.
Meyvəni dərenlər yaxşısın dərir,
Ağacda meyvənin yaxşısı varsa.

Dəyiş xislətini, ol yaxşı insan,
Həyat müvəqqəti, ömür vəfasız.
Heç kəs doğulmayıb paxıl anadan,
Tulla xəbisliyi, yaşa cəfasız.

Heyf

"Südüüm yağsız oldu, çörəyim duzsuz",
Çoxluca çəkdiyim zəhmətə, heyf.
O donuq üzldə qəlbim oldu buz,
Daim eylədiyim hörmətə heyf.

Ağımdan çıxanb çörəyi verdim,
Ocaqdan dəmdəki xörəyi verdim.
Ürəyi istəyən gərəyi verdim,
Verdiyim o bütün servətə heyf.

Hörmət bacarmayan hörməti qanmaz,
Çox zəhmət çəksən də zəhməti qanmaz.
Töhmət də eylesən töhməti qanmaz,
Hər də eylədiyim töhmətə heyf.

Mən onu bilirdim bədəndə param,
Nəndən halalım olubdur haram?
Sümyüm calanıb, qalmayıb çaram,
Əvvəllər verdiyim qiymətə heyf.

Nəriman Əyyub, qanın olmasın qara,
Yenə də əl uzat düşəndə dara.
Nə olsun, özünü çəkir kənara,
Nahaqdan çəkdiyim zəhmətə heyf.
Əvəzsiz etdiyim hörmətə heyf!

Dostum Tahir müəllimə

Sənin şahidindir zəmanə qan,
Əslini-zatını yaxşı tanıyır.
Səndə olan əzəməti, vüqarı,
Qədirlənən birer-birər tanıyır.

Divanmışan, sətirmişən, sözmüşən?
Neçə-neçə müşkülləri çözmüşən.
Dağlar oğlu, dağmışanmı dözmüşən?
Zaman səni məhvində sınayır.

Bundan sonra gəlir sözün sonrası,
Sən bu elin, ulu xalqın parası.
Sənəndədir bu millətin, yarası,
El dərdindən yaralanan qanayır.

Dayaq olsan binəsibə, köçküne,
İşlər düşər ahəstəyə, səmtinə.
Allah qoysa, yetişərsən ağ günə,
Dost sevinər, düşmən səni qınayar.

Eldar

ƏSRİN MUQAVİLƏSİ

Sərvəti başına bəla bu ölkə,
Qazancı düşmüşdü çox çəke-çəke
Bir vaxtlar varını sovetlər aldı
Neftin gəlirindən quru ad qaldı
İndisə müstəqil olub ölkəmiz
Quyruqdan yağlıdır, hər bir tikəmiz
Yeraltı sərvəti, bağı, bağatı
Firavan olmalı ölkə həyatı
On iki iqlimdən doqquzu bizdə
Sitrus da yetişir öz ölkəmizdə
Pambığı, taxılı, üzümü, narı
Elin sərvətidir məhsulu ban
Təbiəti gözəl, meşələr, oylaq
Necə göz oxşayır, yamyaşşıl yaylaq.
Aranı bağ - bağça, dağı qəşəngdir
Göydə göy qurşağı yeddicə rəngdir
Çayların, göllərin, dənizin, suyun,
Cənnətdə taparsan, oxşarın tayın.
Nərə balığının, saysız sürüsü
Dünyaya bəllidi qara kürüsü
Bu gözəl nemətlər, bu cah-calalı
Ölkəmizdə olan sərvəti - malı
İşğaldan qoruyaq ulu torpağı
Ucada dik tutaq üç rəng bayrağı
İşğalçı quvvələr qatır aranı
Hər yandan sovurur qan - boran
Daxili çaxnaşma, sərt əsir külək
Sabitlik yaradaq, bir az dincələk
Ateşkes elədik savaş durubdur
Beyni qan olanlar bizi yorubdur
Məhləsine çəpər çəke bilməyən
Toyuğuna bir hin tike bilməyən
Bu meydan bizimdir dəyərək erkək
Sərvəti - nefti sizə gerek nə
Xaricdən ölkəyə gözü olana
Bu elin malına həsrət qalana
Verərik aparın, qoy sizin olsun
O ali kürsüdə say bizim olsun
Bakı bir də nefti bizlərə bəsdir
Çarpışib vuruşub daha əbəsdir
Meydan sulayırlar, meydan açırlar
Düşməne əd verib, şiddət saçırlar,
Şimal bölgəsini, Dağıstan alsın
Mil - Muğan çölləri İrana qalsın
Sərhəddin kürəcən çəkər erməni
Avropa - Fransa yazar naməni
Deyər gözün aydın ay "dahi vartan"
Gör necə böyüyüb "böyük hayastan"
Dahi çox düşmür, söyləyirəm ki, mən
Elə edəm gerek, sevimli vətən.
Öz sərvəti ilə, olsun firavan
Təhlükəsiz olsun, keçirsin dövrən
Ona toxunmasın, nə gücü zəif
Neftin bölgüsünü, edək müxtəlif
Dənizin dibində olan sərvəti,
Bir fikir olaraq deyirəm qəti
Gücümüz yoxdur ki, çıxaraq üzə
Kim nə deyər bilər, həqiqət söze
Maliyə kərlənib, ölkə kasıbdır
Kasıblıq şəhəri, kendi basıbdır
İşsizlik, pulsuzluq yaradıb böhran
Qaçqınlar ordusu, olub bir tufan
Aclıq təhlükəsi hər yanı alıb
Ölkəmiz yardıma, bax möhtac qalıb

Qərb ölkələri ilə gedən danışıq
Nəticə vermirdi, vardı dolaşq
Amerika, Kanada digər ölkələr
Ekspert göndərdi verildi rəylər
Londonda keçirildi böyük məşvərət
Rəhbər bəyanməyib dedi nəhayət
- Milli sərvətimiz, Milli varımız
Gəlir qaynağımız, qazanc karımız
Xəzərin dibində qızıdır qara
Xalqımız düşməsin pis günə dara
Bilirsiz "AMOKO" Britiş Petrol"
Remko, Maklermot bir də Penzoyl
Qərbin neft şirkəti bilinki bunlar,
Dənizin dibini, altını oyar,
Qarşılıq Prinsipi olmasa əyər
Bü günkü lahiyə heç nəyə dəyər
Çıxan var isə hər bir şirkətin
Bizi qanə etsin, olmasın çətin
Azərile, Çıraq bütöv çətdən

Güneşli yatağı iki yüz metrden
Dərin olan yerdə gerek qazılsın
Dərin deryalara işıq salınsın.
511 milyon ton, neft çıxacaq
Hasıl olan qazda, bizə qalacaq
Kapital qoyuluşun 80 faizi
Qərblilər verəcək, öldüq biz razı
Çıxarılan neftin yarısı bizim
Qəbül eleyirlər, veririk izin
7 milyard dollar ödəyir onlar
Mənfəət bizimdir 34 milyard
Yeni layihəni bəyənirəm mən
Neftin hasilatı bölünməli tən
Qanə etməsə də bütün qaydalar
Razı olmasaq da çarəsiz qalar
Onun üçün uygundur yeni layihə
Neft şirkətinə verildi fərman
Saziş imzalsın, olunsun elan

Qonaqlar gəlmişdi çoxlu ölkədən
Birləşmiş Ştatdan, İngiltərədən.
Norveçin heyəti, nümayəndələr.
Tarixi bu gündə, olur gör nələr.
Azəri paytaxtı Bakı şəhəri,
94-cü ilin payız səhəri
Mühüm bir sazişin şahidi olur
Gülüstan sarayı qonaqla dolur.
Rusiya heyəti qardaş Türkiyə
Norveçin nümayəndə heyəti ilə
Salamladı rəhbər bir - bir hər kəsi
Yayıldı dünyaya o həzin səsi.
Türkiyədən olan dövlət naziri
Nəcməddin Cövhəri heyət vəziri
Böyük Britaniyanın enerji van
Salamladı Timodi cənab Eqqan
ABŞ dövlətindən Ulyam Uaytı
Təmsil eyləyirdi enerji saytı.
Norveçin sənaye açar qarantı
Salamladı cənab Qunnar Murvantı.
Rusiyadan gələn komanda taci
Yanacaq reisi cənab Puqaçı
Salamlayıram mən bütün heyəti
İranın inşaf bankı, Cəfəri
"AMOKO" prezidenti cənab Uaytı
"Bi - Pi" şirkətindən "Coni - Braytı"
"Statoyl" şirkətin rəhbəri olan
Yohan Nikə Voldu salamlayıram
"Lukoyl" rəhbəri eziz həmvətən
Vahit Ələkbərov işində otkəm.
"Mak - Dermot" heyətin başçısını
Salamlayıram cənab Ulyam Vitsini
"Penzoyl" rəhbəri Tomas Hamilton
"Remko" şirkətinin Rempo Stiven
Türkiyə petrolləri Sidqi Səncəri
Delta şirkətinin sadiq rəhbəri
Fateh - əp - Albani salamlayıram
"Yonokal" şirkətinə böyük ehtiram
Con Ameli cənab cənab xoş gəlmisiniz
Bizlərə bilin ki, şərəf verdiniz
Sonra xitab edib, dedi ucadan
Neft tarixində emək yaradan
Bakı örnək olub bütün dünyaya
Bənzəri olmayıb o tay, bu taya
İştirakçı olan bütün şirkətə
Otuz il ərzində uzun müddətə
Xeyir dua verdi el qaydasıyla
Tarixi sənədi xalq imzasıyla
Əsrin müqaviləsi bağlandı o gün
Dünyaya qapılar açıldı düzgün
İmzalar atıldı, sənədlər bitdi
Rəhbər gələnlərə təşəkkür etdi

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN "ŞƏRƏFNAMƏ" ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARIXI MƏNBƏYİ KİMİ ƏSƏRİNDƏN BİR PARÇA

Qeyd etmək lazımdır ki, "Şərəfnamə"nin pərakəndə əlyazmalarından tarixi bir mənbə kimi istifadə olunması prosesi qərb tədqiqatçıları arasında bir də ona görə sürətlə yayılıb elmi əhəmiyyət kəsb etmişdi ki, artıq bu zaman Kürdüstan coğrafiyasını, onun tarixini öyrənmək və kürd dilini tədqiq etmək şərqşünas alimləri və səyyahları maraqlandıran ən vacib və aktual bir məsələ olmuşdur (10).

(Əvvəli ötən sayımızda)

Elmin və siyasətin alimlər qarşısında qoyduğu bu tələb "Şərəfnamə"nin ayrıca bir tədqiqat obyektinə çevrilməsini və onun pərakəndə əlyazmalarından kitab halına salınması zəruriyyətini sürətləndirdi. Bu vəzifəni isə görkəmli rus şərqşünası V.Velyaminov-Zernov yerinə yetirdi. O, bu haqda yazır: "Mən kürd tarixinə aid elmin tutduğu mövqeyi nəzərə alaraq, "Şərəfnamə"nin nəşrini zəruri hesab edib və bu işə başladım" (76, 20).

V.Velyaminov-Zernov "Şərəfnamə"ni fars dilində tərtib edib, elm üçün daha faydalı olan kitab halında tədqiqatçıların istifadəsinə verməkdən ötrü təxminən 30 il əmək sərf etmişdir. O, bu işlə məşğul olarkən, "Şərəfnamə"nin dörd əlyazmasından istifadə etmişdir. Lakin V.Velyaminov-Zernov qeyd edir ki: "Bu dörd əl yazmalarından ən çox fayda verən M.Xanikovun əlyazması və Peterburq İmperator Akademiyasının Asiya muzeyindəki əlyazması olmuşdur" (76, 20).

V.Velyaminov-Zernov bu əlyazmaların bir-birilə müqayisə edərək düzgün nəticəyə gəlmiş və nəhayət, elmə olan xidmətini 1860-cı ildə müvəffəqiyyətlə başa çatdırmışdır 11.

V.Velyaminov-Zernovdan sonra Fransız Bernard Şarmua "Şərəfnamə"ni fransız dilinə hazırlamaq işi ilə məşğul olmuşdur. Lakin 1869-cu ildə o, ölmüşdür. "Şərəfnamə"nin fransız dilinə tərcüməsinin hər iki cildi 1875-ci ildə qurtarmış və Peterburq İmperator Akademiyası tərəfindən nəşr olunmuşdur.

Beləliklə, Kürdüstan tarixinin tədqiqi üçün ən faydalı bir mənbə olan "Şərəfnamə"nin tərtibə salınmasına ilk dəfə olaraq rus şərqşünasları təşəbbüs göstərmiş və bununla da kürd tarixşünaslığının sonrakı inkişafına şərait yaratmışlar. Buna görə də, müasir şərqşünasların əksəriyyəti kürd tarixindən bəhs edərkən, onun inkişaf dövrünün başlanmasını XIX əsrin II yarısından hesab edirlər. Bu haqda fikir söyləyən Yasəmi göstərir ki, "1863-cü ildən sonra kürdlər haqqında əlimizdə daha dəqiq məlumat vardır" (69, 102).

1897-1911-ci illərdə İranda olan fransız elmi heyətinin başçısı coğrafiyaşünas Jak Dümorqan, İran, Azərbayc-

an və Kürdüstan coğrafiyası haqqında 2 cildən ibarət cəzəl əsər yazmışdır. Müəllif həmin əsərini yazarkən Bidlisi "Şərəfnamə" sindən bir mənbə kimi istifadə etmişdir (71, 238).

1915-ci ildə Peterburqda şərqşünas alim V.F.Minorskinin kürd tarixinə aid yazdığı əsəri çap oldu. Müəllif həmin əsəri üzərində işləyərkən "Şərəfnamə"dən bir mənbə kimi istifadə etmiş və kürd tarixşünaslığında onun əhəmiyyətindən danışmışdır (22, 9).

Yenə həmin ildə Bertin Şərqşünaslıq Akademiyasının professoru Fric tərəfindən hazırlanmış "Kürdlər" adlı kitab nəşr oldu. Fricin bu əsəri "Şərəfnamə"nin izahı tərzində yazılmış və bəzi kürd qəbilə adlarının düzgün ifadəsi verilmişdir.

Müasir İran tarixçisi Əbdüləziz Cavahir Kəlam 1928-ci ildə nəşr etdirdiyi "Asar eş-İmamıyyə" adlı kitabının çox yerində "Şərəfnamə"yə istinadən faktlar göstərmişdir (88, 205).

1930-cu ildə Şərq dilləri mütəxəssisi professor Seyid Məhəmmədəli Avni Qahirədə "Şərəfnamə"nin fars nəşrini çap etdirir. O, həmin əsərin hər bir səhifəsinə ətraflı izah vermişdir. Bu dövrdə "Şərəfnamə"əs-Seyid Fərəculla Zəki əl-Kurdi tərəfindən ərəb dilinə tərcümə edilir. O, bu tərcüməni V.Velyaminov-Zernovun tərtib etdiyi mətn əsasında hazırlamış və müəllifin bir müqəddimə və geniş izahatla yazdığı bu əsərini "Kürd ensiklopediyası" (121, 2-3) adlandırmışdır. Həmin əsər sonralar bir çox müasir dillərə tərcümə edilərək, alimlərin və ədəblərin kürd tarixini öyrənməsi üçün əsas mənbə oldu.

1930-cu ildə müasir kürd müəllifi Biləc Şirkuvenin Əl-qəziyyə-ül Kordıyyə-tə adlı əsərində "Şərəfnamə"dən bir çox faktlar göstərilir (55, 6-9).

Müasir kürd tarixçisi Məhəmməd Əmin Zəki öz əsəri üzərində işləyərkən, "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Müasir İran tarixçisi Ələskər Şəmimi Həmədaninin 1932-ci ildə çapdan çıxan "Kürdüstan" adlı əsərinin bir çox hissəsində "Şərəfnamə"yə istinadən çoxlu faktlar vermişdir. O, həmin əsərində kürdlərin fars mənşəli olduqlarını isbat etməyə cəhd göstərmişdir 12. "İslam ensiklopediyası"nda İran və Kürdüstan tarixindən bəhs edilərkən, "Şərəfnamə"yə istinadən bir neçə fakt göstərilmişdir (132, 1206) ki, bu da tədqiqatçılar üçün çox faydalıdır.

1932-ci ildə A. Bukşpanın nəşr etdirdiyi əsərdə Sovet Azərbaycanında yaşayan kürdlər haqqında ilk məlumatı "Şərəfnamə"yə istinadən verilmişdir. Qarabağ mahalında yaşayan bu kürd tayfaları "Şərəfnamə"də "iyirmi dörd" lər adı ilə qeyd edilir (76, 32-39; 11, 57).

Məhəmməd Mərdox Kürdüstani "Tarixə Mərdox" adlı əsərində "Şərəfnamə"dən çoxlu faktlar gətirmişdir.

Sovet kürdşünası A.Ş.Şamilov,

1936-cı ildə nəşr etdirdiyi əsərini yazarkən "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Sovet alimlərindən akademik Ə.Əlizadə XIII-XIV əsrlər Şirvan tarixindən və Şirvanşahlar dövlətindən bəhs edərkən, "Şərəfnamə"yə istinadən bir sıra faktlar göstərir (7; 5).

İ.P.Petrusevski Azərbaycan tarixinə aid elmi-tədqiqat işi ilə məşğul olarkən "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edir. O, Bidlisinin qısa tərcüməyi halını qeyd etdikdən sonra, onun Azərbaycanda I Şah Təhmasib və II Şah İsmayıl zamanında müxtəlif vəzifələr daşdığını və buna görə də Azərbaycanı yaxşı öyrənə bildiyini göstərmişdir. O, təkcə XVI əsr hadisələri haqqında Azərbaycan tarixinə aid son dərəcə qiymətli məlumatlar verir (25, 304).

Beləliklə, Bidlisinin "Şərəfnamə"sini təkcə Kürdüstan tarixi üçün deyil, eyni zamanda Azərbaycan və İran tarixi üçün də faydalı bir mənbə hesab etmək olar.

Kürd müəlliflərindən Məhəmməd Əmir Zəkinin 1945-ci ildə nəşr etdirdiyi "Əd-düvel və əl-İmarət əl-kürdiyyə Fi-l-əhd əl-İslam" (119) və 1947-ci ildə yazdığı "Məşəher əl-kürd və Kürdüstan Fi-l-əhd əl-İslam" (118), adlı əsərlərində "Şərəfnamə"dən bir çox faktlar gətirilmişdir. Həmin müəllif 1951-ci ildə çap etdiyi "Tarix əs-Süleymaniyyə" (120) adlı əsərini yazarkən yenə də "Şərəfnamə"dən bir mənbə kimi istifadə etmişdir. Müasir kürd tarixçisi M.Cəmil 1953-cü ildə çap etdirdiyi "Əş-Şərəfnamə" əsərində "Şərəfnamə"nin geniş izahını vermişdir.

Şərqşünas alim V.F.Minorski 1953-cü ildə ingilis dilində nəşr etdirdiyi "Səfəvi dövlətinin idarə təşkilatı" əsərini yazarkən "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edərək onu XVI əsrin dəyərli mənbələri sırasında göstərir (116, 71).

Müasir İran tarixçisi və milliyətçə kürd olan Rəşid Yasəmi 1952-ci ildə nəşr etdirdiyi "Kürd və onun əcdadının tarixi bağlılığı" əsərini yazarkən Kürdüstan tarixinə aid bir sıra faktları "Şərəfnamə"yə istinadən vermişdir. O, kürdlərin fars mənşəli olmalarını isbat etmək üçün "Şərəfnamə"dən istifadə edərək yazır: "Kürdlərin iranlı olması haqqında rəvayətlərdən biri də "Şərəfnamə"nin qeydiyyatıdır ki, İranın tarixi şəxsiyyətlərini kürd hesab edir" (69, 117). Yasəmi də Şəmimi Həmədani kimi kürdləri fars mənşəli göstərməklə, onların demokratik hüquqlar uğrunda mübarizələrini İranın ərazi bütövlüyü üçün zərərli hesab etmişdir və əsərini də elə bu münasibətlə yazmışdır 13.

"Tarixə rişeyi-nəjad-kürd" əsərinin müəllifi Ehsan Nuri həmin əsərində "Şərəfnamə"dən çoxlu faktlar göstərmişdir (50, 47).

İran tədqiqatçılarından Nəsrulla Fəlsəfi 1956-cı ildə çap etdirdiyi "I Şah Abbasın həyatı" əsərində "Şərəfnamə"dən

çoxlu faktlar gətirir və onun müəllifinin qısa tərcüməyi-halını verir (125, 240).

1957-ci ildə SSRİ EA tərəfindən nəşr olunan "Ön Asiya xalqları" əsərinin redaksiya heyəti "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə edərək, onun müəllifini "Kürd salnaməçisi Şərəfəddin" olduğunu qeyd edir.

V.Nikitin 1956-cı ildə fransız dilində nəşr etdirdiyi "Kürdlər" adlı əsərini yazarkən "Şərəfnamə"dən tarixi mənbə kimi istifadə etmişdir (23). O, həmin əsərində Kürdüstanın tarixi, coğrafiyası, kürdlərin mənşəyi, adət və ənənələri haqqında maraqlı məlumat verir. Əsər 1964-cü ildə rus dilinə tərcümə edilmişdir.

1958-ci ildə çapdan çıxan "Azərbaycan tarixi"nin I cildində XVI əsr Səfəvilər dövlətinə aid bəzi məlumatlar "Şərəfnamə"dəki qeydiyyata əsasən göstərilmişdir (34).

M.X. Nəmətova 1959-cu ildə çap olunan "Şirvanın XIV-XVI əsr tarixinin öyrənilməsinə dair" (39) adlı əsərini yazarkən Bidlisinin "Şərəfnamə" əsərindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir.

Kürd tarixçisi Şakir Xəsbak 1959-cu ildə yazdığı "Kürd və kürd məsələləri" adlı əsərində XVI əsr kürd tarixinə aid bir neçə faktı "Şərəfnamə"yə əsasən yazmışdır (80, 25).

Ümumiyyətlə, XVI əsr Yaxın və Orta şərq tarixi ilə məşğul olan bir sıra müasir burjuva tarixçiləri "Şərəfnamə"dən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişlər.

Sovet tədqiqatçılarının əsərlərində "Şərəfnamə"nin hər iki cildində verilmiş tarixi faktları daha çox görmək mümkündür. S.Aşurbəyli öz əsərində "Şərəfnamə"nin adını xüsusilə qeyd edir və onun fransız nəşrindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etdiyini göstərir (10, 322).

A.Ə.Rəhmani 1960-cı ildə nəşr olunan "Tarixə aləm-arayı Abbasi Azərbaycan tarixinin mənbəyi kimi" əsəri üzərində işləyərkən "Şərəfnamə"nin hər iki cildindən tarixi bir mənbə kimi istifadə etmişdir. Müəllif XVI əsrin sonu üçün əsas mənbələri qeyd edərkən, "Şərəfnamə"ni birinci sırada göstərir və onun müəllifinin qısa tərcüməyi-halını verir (28).

O.Ə.Əfəndiyev 1961-ci ildə nəşr etdirdiyi "XVI əsrdə Azərbaycan Səfəvi dövlətinin təşkili" adlı əsərində "Şərəfnamə"yə istinad edərək qeyd edir ki, bu əsər Səfəvi dövrü ilə məşğul olan tədqiqatçılar üçün Qızılbaş dövlətini xarakterizə etmək nöqtəyi-nəzərindən çox faydalı, dövrün hadisələrindən bəhs etməkdə isə obyektiv xarakterə malikdir (33).

Sovet şərqşünaslarından O.L.Vilçevski 1961-ci ildə çap etdirdiyi "Kürdlər" adlı əsərində kürd xalqının tarixinə və mədəniyyətinə aid bir sıra materialları "Şərəfnamə"dən istifadə edərək vermişdir (13, 98-159).

(Ardı növbəti sayımızda)

xweser ji bo Kerkûkê bêt serf ew bi pêş keve di heqê dîna kurdên ehlê Kerkûkê de ji xwezî ji bo normalîzekirina rewşa me bikariya xelkê rasteqîn yê Kerkûkê vegezin û li gor wan cih û rê ji wan re çekin. Isbatkirina Kurdistanîyeta pêwîstiya wê bi kurdên cihên

Kerkûkê bibe paytextê Kurdistanê

Mesûd Barzanî: Xwezî me bikariya em xelkê Kerkûkê bi xwe vegezin bo Kerkûkê

-Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî duhî li Selaheddîne digel heyeteka berfireh ya bajarê Kerkûkê civiya û di wê civînê de behsa giringiya beşdarbûna hîlbijartinên 15-ê vê mehê kir. Di civînê de Mesûd Barzanî got hinek alî îdia dikin ko kurd ji Hewlêr, Silêmanî, Dihok û heta Tirkîyeyê kurdan dibin Kerkûkê û bi cih dikin da nifûsa kurdan li wê derê zêde bibe. Lê belê Mesûd Barzanî got xwezî wan bikariya kurdên xelkê Kerkûkê tenê ji vegezin ji ber heta niha îmkana wan çênebûye ko alîkariya ehlê Kerkûkê bikin.

Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî got wî di salên 70-yê de Kerkûk dîtibû û sala 2003-yê jî wî Kerkûk dît û wî texmîn dikir ku Kerkûk bi pêş ketiye û bûye wekî bajarekê ewropî. Lê belê Mesûd Barzanî got Kerkûk ji salên 70-yê jî paşvematîre û dewleta Îraqê bi zanîn ew îhmal kiriye. Mesûd Barzanî got divêt pişkek ji qezenca petrola

di nîne.

Di dema xwe de Sedam Hisênî kurdên Kerkûkê ji Kerkûkê derxistin û niha zêdetirî 100 000 kurdên Kerkûkê li Hewlêr, Silêmanî û deverên di yê Kurdistanê dijîn û venegeriyane ser cih û warên xwe. Hikûmeta Kurdistanê îmkânên vegeandina wan kesan û avakirina xaniyan bo wan kesan nîne û hikûmeta Bexdayê jî digel ko wezîfeya wê ye alîkariya vegeandina kurdan bo cihên wan nake.

Nemaze tirk û medyaya tirkan gelek caran îdia dikin ko kurd ji bajarên di kurdan dibin Kerkûkê da nifûsa xwe li wê derê zêde bikin. Wekî bersiv bo wan îdiayan serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî got xwezî wan bikariya alîkariya xelkê eslî yê Kerkûkê bikin û pêwîstiya wan bi kurdên bajar û parçeyên di nîne

Festîvala Mestûre Kurdistanî li Hewlêrê destpêkir

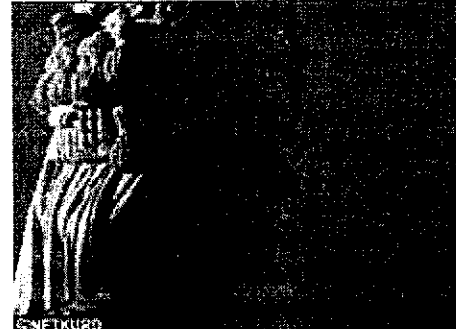
Nêcirvan Barzanî perdeya ser peykerê Mestûre Xanimê vekir û axaftinek bi minasebeta festîvala 200 saliya Mestûre Xanimê kir.

Bi minasebeta 200 saliya Mah Şeref Xanima Kurdistanî (yan Erdelanî) KU BI NASNAVÊ Mestûre Xanim hatiye naskirin, îro li paytextê Kurdistana Federeli Hewlêrê bivekirina ser peykerê wê li Parka

ên Kurdistanê di vekirina Festîvalê de beşdar bûn. Festîval ê di navbera 8-11 ê mehê de çar rojan bikêşe. Her sê rojên mayî ê li Hotêla Xanzad semîner û konferansên cuda bèn dayin, roja dawiyê jî ê xelatên rêzleqirtinê ji bo hin jinên kurd bèn belavkirin.

Mestûre Xanim bi xwe ji Kurdistana Îranê jî mîrayetiya Erdelanê ye. Peykerê wê jî bal peykertraşekî Kurdistana Îranê ê bi navê

Hadî Ziyadîniye hatiye afirandin û ji Sine hatiye anîn li Parka Şehîd Samî Abdurrehman hatiye danîn.

Şehîd Samî Abdurrehman Festîvala Mestûre Kurdistanî destpêkir.

Di destpêkê de Mehabad Qeredaxî axaftinek kir, got ev cara yekê ye ku bi navê jineka navdar a kurd festîvalek tê amadekirin û peykerê jinekê tê danîn.

Pişt re Nêcirvan Barzanî perdeya ser peykerê Mestûre Xanimê vekir û axaftinek bi minasebeta festîvala 200 saliya Mestûre Xanimê kir. Gelek ronakbîr ji perçeyên cuda

Sûçkar hat cezakirin

Serokê Kurdistanê êriş a li ser bîroya Yekgirtûya Îslamî mehkûm kir -Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî bi daxuyaniyeka resmî êrişên hinek ciwanan yê li ser bîroya partiya Yekgirtûya Îslamî ya Kurdistanê ya li Dihokê mehkûm kir û got ?Ew bi ti awayî reftarên wûsa

qebûl nakin? û got di çarçeweya qanûnê de hemî kesî û hemî partiyan azadî heye û çênabe ko rê li ber wan bêt girtin. Herwiha Mesûd Barzanî ji hikûmeta Kurdistanê xwest ko rê li ber karên wûsa bigire.

Di biryarnameyeka cida de her îro serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî biryar da ko komîsyoneka lêkolînê bêt ava kirin da di demekê kurt de raporekê hazir bike û bide serokatîya Kurdistanê. Mesûd Barzanî di wê biryarnameyê de got ew hemî civînên xwe yê digel grupên cida yê civatê jî radiwestîne û hêdî digel wan li ser hîlbijartinan nacive.

YAŞ-a tirkan ji parçebûna Îraqê ditirse

-Duhî heyeta Yuksek Askerî Şûraya tirkan di bin erokatiya serokwezîrê tirkan Recep Tayyip Erdoganî de li qerargaha serokerkaniya leşkerê Tirkîyeyê de li Enqereyê civiya. Di civînê de mînaqeseya rewşa Rojhilata-navîn û Îraqê jî hat kirin û beşdarî behsa giringiya parastina axa Îraqê kir.

Ji bilî serokerkanê tirkan Hilmi Ozkokî serokê hêzên eskerî û qumandarên bilind hemî beşdarî civîna duhî bûn. Li gor Yuksek Askerî Şûraya tirkan heger li Îraqê jêkcidabûnek çêbe ew dê tesîrê li Îran, Sûriye û Tirkîyeyê jî bike û lewra divêt petrola Îraqê ya hemî xelkê Îraqê be û Kerkûkê jî statûyeka xweser hebe.

Tirk ditirsin ko Kerkûk heta taliya sala 2007-ê vegere ser îdareya başûrê Kurdistanê û sondajên bîrên petrolê li Zaxoyê jî tirseka nû dêxist dilê tirkan de û ew dibêjin kurd bi vê dewlemendiya xwe dê ber bi dewleteka serbixwe ve biçin.

Li Kurdistanê şidet tevli kampanyaya hîlbijartinan bû-çar kes hatin kuştin

-Îro grupeka xwepêşanderên kurdên bi ser partiyên hevrikên Yekgirtûya Îslamî ve êrişî bîroya Yekgirtûya Îslamî ya li Dihokê kirin û agir berda avahiya wê. Hêzên asayîşa Dihokê jî bo parastina avahî û endamên Yekgirtûya Îslamî midaxleyî xwepêşandanê kir û di pevçûnê de heft terefdarên Yekgirtûya Îslamî, heft polisên asayîşê û deh kesên di birindar bûn. Ajansa Reutersê radigihîn ko heta niha di çar-pênc êrişên cûda yê li ser bîroyên Yekgirtûya Îslamî de çar kes hatine kuştin û yek ji wan berpirsekê bilind yê Yekgirtûyê ye.

Ciwanên antîyekgirtî yê xwepêşander duhî jî çûn ber deriyê avahiya Yekgirtûya Îslamî û xwestin alaya Kurdistanê ji ser avahiya wê bînin xwarê. Li gor bawerî û qenaeta wan ciwanan partiya Yekgirtûya Îslamî ne hîjayî alaya Kurdistanê ye ji ber ew bi serê xwe dikeve hîlbijartinan û nebûye hevalbenda listeya Hevpeymaniya Kurdistanê.

Yekgirtûya Îslamî moralê partiyên di listeya Hevpeymaniya Kurdistanê de xera dike û pir behsa gendelî û xirabiya herdu idareyên Kurdistanê dike. Dijayetiya di navbera herdu alîyan de li Dihokê gihîşt wê qunaxê heta ko hinek ciwan biçin û agir berdî avahiya Yekgirtûya Îslamî.

ДИПЛОМАТ

№ 10(023) 1-15 ДЕКАБРЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

ПОСЛЕДНЯЯ
страница

О выборах в Ираке

Выборы в Ираке пройдут в один день, 15 декабря. Граждане страны, проживающие за рубежом, будут голосовать в двадцати странах, но ни Иракская независимая избирательная комиссия ни программа ООН по голосованию за пределами своей страны не дают деталей об организации голосования за пределами Ирака.

Что будут выбирать?

Иракцы пойдут на выборы 15 декабря, чтобы

избрать депутатов Совета представителей (парламента) Национальной ассамблеи. Они изберут 230 депутатов из 275, с учетом числа зарегистрированных избирателей провинции изберут следующее число депутатов: Багдад - 59, Ниневия - 19, Басра - 16, Сулеймания - 15, Эрбиль - 13, Ди-кар - 12, Вавилон - 11, Диала - 10, Анбар - 9, Киркук - 9, Васит, Салах-эд-Дин, Наджаф, Аль-Кадисия - каждая по 8, Дохук и Мейсан - каждая по 7, Кербела и Мутанна - каждая по 5.

Каждый кандидат должен зарегистрироваться в одной из 18 провинций. Например, "Блок национального примирения и освобождения" зарегистрировал своих кандидатов в восьми провинциях. В каждой провинции кандидаты идут в списке в определенном порядке. Например, глава блока Миш'ан аль-Джубури числится первым в списке блока в провинции Салах-эд-Дин. В зависимости от доли голосов, которые блок получит в этой провинции, аль-Джубури и другие кандидаты (в порядке их номеров в списке) будут избраны в парламент.

45 дополнительных мест зарезервировано для избирательных списков и индивидуальных кандидатов, которые не наберут достаточно голосов в каждой провинции, чтобы получить место в парламенте в результате первой процедуры выборов.

Парламент изберет президента на четырехлетний срок, который в свою очередь назначит премьер-министра. Премьер-министр отвечает за формирование кабинета, который должен получить одобрение парламента.

Где будет происходить голосование?

По оценкам от 6 до 7 тысяч избирательных участков будут открыты по всей стране, на которых будет установлено около 40 тысяч избирательных урн. Голосование за рубежом состоится в 20 странах.

Кто может избирать?

Иракцы, родившиеся 31 декабря 1986 года или ранее. Списки избирателей определяются по карточкам получения пайков по программе "нефть в обмен на продовольствие". Те иракцы, которые не имеют таких карточек, смогут принять участие в выборах, если они смогут представить два документа, подтверждающих их личность и гражданство. Это могут быть сертификат о гражданстве, идентификационная карта, паспорт, документы о прохождении военной службы. Иракские эмигранты должны подтвердить свою личность и гражданство также двумя документами, выданными страной, ведомством страны или международным учреждением.

Почему выборы проводятся сейчас?

Переходный административный закон, принятый Временными коалиционными властями в Ираке 8 марта 2004 года определяет, что выборы постоянного правительства должны состояться до 15 декабря 2005 года за ратификацией проекта конституции (он был ратифицирован 15 октября). Президентский совет, возглавляемый Джалалом Талабани, объявил 15 октября, что выборы пройдут в соответствии с графиком. Иракская конституция определяет, что "избранный Совет представителей (парламент) собирается в период, не превышающий 15 дней со дня ратификации результатов выборов, и в других случаях, указанных в конституции". -Нефтяной гамбит Ирана - и потенциальный вызов Соединенным Штатам ("Christian Science Monitor", США)

Планы правительства Ирана по созданию нефтяной биржи являются частью стратегии ослабления американского экономического господства.

Открытая экономика

Каменные дома с большими стеклянными стеклами понастроены в Эрбиле и подороге на Салах-эд-Дин, расположенный в 45 минутах езды отсюда, -- это знак, что бизнес процветает. Но существуют споры, кто делает деньги и каким образом.

"Курдистан - это одна большая зона "дьюти-фри". Здесь продается все, товары, наркотики", -- говорит бывший американский советник правительства Ирака, который не хотел, чтобы его имя упоминалось.

Г-н Барзани признает наличие проблем, но настаивает, что они не больше, чем в любой рыночной экономике.

"Как в любой другой стране есть позитивные и негативные факторы" в открытой экономике, -- говорит г-н Барзани. В своем офисе в Шахираш, расположенном около Эрбиля.

Законодательство против наркотиков - очень жесткое, говорит он, и таможня и силы безопасности имеют "ясные инструкции" не допускать контрабанды. Много инвестиций идет в жилищное строительство, строительство, сельское хозяйство и торговлю, главным образом из соседней Турции. Эрбильский "International Hotel" со стеклянным фасадом, например, управляется турецкой компанией. В Эрбиле есть еще и международный аэропорт и планируется построить еще один, который свяжет регион напрямую с Объединенными арабскими эмиратами, Германией и Британией.

"Курды показывают, чем может стать Ирак, если будет обеспечена безопасность", -- говорит Фебе Марр из американского "Института мира".

На севере Ирака совершены нападения на офисы Исламского союза Курдистана

В Иракском Курдистане на севере страны во вторник произошли столкновения между сторонниками различных курдских партий. По сообщению информационного агентства КУНА, в результате массовых беспорядков с участием молодежи в городе Дохук были убиты четыре члена Исламского союза Курдистана (ИСК), 10 человек получили ранения, штаб-квартира ИСК была разгромлена и сожжена.

Как заявил лидер ИСК Салахэддин Бахазддин, была произведена спланированная атака на офисы его партии в Дохуке, Эрбиле, Захо близ границы с Турцией и еще в трех курдских городах. В нападениях и погромах участвовали в основном молодые люди, поддерживающие другие курдские объединения - Патриотический союз Курдистана и Демократическую партию Курдистана, входящие в один политический блок.

Президент Иракского Курдистана, председатель Демократической партии Курдистана Масуд Барзани в выступлении по национальному телевидению осудил акты насилия. Он указал, что все иракские партии и союзы имеют равные права перед законом, поэтому подобные "постыдные акты" неприемлемы. Он обещал найти и наказать организаторов и зачинщиков беспорядков.

"Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti

Müxək Şükür qızı Əmirovanın

vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir, mərhumənin ailəsinə və yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verir.

*****

"Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti

Ələkbər Hübətovanın

vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir, mərhumun ailəsinə və yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verir.

*****

"Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti

Fərhad Ağayevin

vəfatından kədərli vəziyyətini bildirir, mərhumun ailəsinə və yaxınlarına dərin hüznə başsağlığı verir.

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ U SERNİVİSAR:
TAHİR SİLƏMAN

УЧЕРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН

Tel: +994 50 352-33-18

Azərbaycan şöbəsinin redaktoru:
NƏRİMAN ƏYYUB
Tel: 050 379-92-93

Xüsusi müxbir:
RAMİZ CƏBRAYİLOV

Əlaqə telefonu:
422-38-26

Müəlliflərin mövqeyi redaksiyanın mövqeyi ilə üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri, 40
S. Mehmandarov küç.
ev 25. mən. 17
Adres: Bakı 40, pos. Ul.
S.Mehmandarova, dom 25. kv.17
Navnisan: Baku 40 soqaq
S.Mehmandarov xani 25. mal 17

e-mail: diplomat_gazeti@box.az
Şəhadətnamə: N FŞ 005004966

BUSB-un 2 saylı
Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Qəzet "Zaman" mətbəəsində hazır
diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
Sifariş: 961
Tiraj: 2500